

UIT EEN OUD KRUIDBOEK VAN 1514

DOOR

G. H. BISSELING.

Wanneer Gij nu eens wilt weten, wat kruidboeken zijn, waarvoor, wanneer en door wie ze vervaardigd werden, dan kan ik U geen beteren raad geven, dan het Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde van 1921 op te slaan en de drie aardige artikelen daarover van Prof. van Rijnberk te lezen. Gij kunt ze vinden in de nummers 21, 22 en 23 der tweede helft van dien jaargang. Dit naslaan en lezen komt U en mij ten goede: U, waarde lezer, omdat Gij Uw kennis kunt verrijken; mij, omdat het verklaringen, papier en tijd spaart. Ik ben dientengevolge in staat, als het ware, met de deur — hier kruidboek of herbarius — in het huis te vallen. Het kruidboek, waaruit ik het een en ander zal opdelven, werd: gheprint in die vermeerde coopstadt Antwerpen bi mi Claes de Grave in onser lieve vrouwen pant bi dye Camerpoorte in 't jaer ons Heeren M. CCCCC. eñ XIIIJ. en de titel luidt: De groote herbarius met al sijn figuren, die Ortus Sanitatis ghenaeamt is, met sijnder tafele in latijn eñ duytsche. Eñ hier af een schoon registre om die curatien teghen ald'hande crancheden lichtelijc te vindene. Eñ ooc een expert suverlic tractaet om dye orine te iudicerene. Eñ noch een tractaet om die crachten van alle medicinen te kennene met vele goede leeringhen."

Het bezit van zoo'n boek moet 'n uitkomst geweest zijn, wanneer men ver van den arts woonde, de toestand der verkeersmiddelen slecht was of het geld niet overvloedig in den zak rammelde. De patiënt had niets anders te doen dan de verschijnselen zijner ziekte na te gaan, dan sloeg hij achter in het boek een register op, zocht de afdeeling, waarin die

verschijnselen genoemd werden, b.v. „bloetgāc in den buic” en de daarbij behorende hoofdstukken gaven dan de plaatsen aan, waar de „curatie” in het boek te vinden was.

Eenvoudig en praktisch. Voor het geval dat de patiënt of een belangstellende niet lezen kon, dan hielp hem misschien de schoolmeester-koster, of de pastoor wel even daarmede.

Het was een echt volksboek; lees maar het proloog van den (onbekenden) schrijver, die, met de volgende woorden, zijn pennevrucht succes toewenscht: Nu vaert henen in alle landē du schone ende edel hof tot een bewaringhe der ghesonden ende tot troost en hulpe der crancken, want geen mēsche levēdich en is die u profijt ende vruchtbaerheyt wt spreken kan. Ick dācke U Schepper des hemels ende der aerden die den cruden in desen hof begrepē cracht ende macht ghegeven hebt dat ghi mi sulcken gracie desen schat, die tot noch toe den ghemeyne volcke verborgen heeft geweest hebt gegunt ten eynde te brenghen. Des si U eere ende lof nu ende in allen tijden.”

Dus voor het „ghemeyne volck” was dit boekhoofdzakelijk bestemd. Van alles en nog wat vindt men er in. Natuurlijk ook over de ziekten, enz. van mond en tanden; daarop echter kom ik zoo straks terug, doch wil U eerst eens aantoonen, wat 'n „huisschat” het was om uit te putten. Daar is 'n afdeeling „om gheel hayr te makē” en 'n meer praktische „voer die luysen en netē opt hooft der kinderen”. „Voer dye wormen in dē buic” kan zijn nut gehad hebben en „wat dē camergāc brēgt”, alsmede „als yemant lust heeft ter camere te gane en daer toe niet gedaē en can” is voor velen heden nog wel het weten waard.

Aambeien zijn lastig, doch de afdeeling” voer die spene oft vijchbladeren van achteren” geeft in zijne kapitels genoeg geneesmiddelen. Dan zijn er middelen, die „mēscē geneycht makē tot oncuishēyt”, doch gelukkig ook andere „die de ōcuishēyt benemene”. Ook vindt men iets „voer de mutsch of die duvelse liefde, die amor hereos ghenaeamt is”. Dan 'n gemakkelĳk middel om uit te vinden „oft een iōcfrouwe maget

is of niet" en wat te doen „als eene vrouwe te vele of te lange loopende is”.

Wanneer man en vrouw tot overeenstemming kunnen komen, is eene zeer praktische afdeeling: „Als mannen eñ vrouwē begheren eenen sone oft eē dochtere te makene”. Gaan ze niet accoord en wenscht de vrouw een zoon en de man 'n dochter, dan vindt men zelfs in dit boek geen raad. Wenken „opdat eene vrouwe vrolic haer kint ghebaren eñ bequamelic totter geboerte comme' zijn niet vergeten en heeren, die de meisjes niet met rust alleen kunnen laten, zou ik aanraden eens op te slaan: „Wat een wachtē sol dye met vrouwē vele te doene wil hebbē”.

Of ik zoo iemand zou moeten aanraden ook „Over die cräckheyt die Gomorra genāet is, dat is als iemāt sij nature owillēs o'tgaet" heb ik in de gauwigheid niet kunnen beoordeelen, doch wel trof ik in tien hoofdstukken middelen aan voor „Wat die vrouwē vruchtbaer maeckt" en slechts in twee kapitels beschrijft men „Wat die vrouwē onvruchtbaer maeckt". Zonder twijfel zou 'n modern kruidboekschrijver twee hoofdstukken wijden aan het „vruchtbaar" en tien aan het „onvruchtbaar maken”.

Zal ik U een geheim verklappen? Entre nous, ik sloeg ook op: „Wille yemant altijd joncachtich gescapen sijn". 'n Beetje kwiek en vief er uit te zien, niet waar, Collega, is voor ons niet kwaad! Doch helaas, ditmaal klopte het kapittel met de afdeeling niet en las ik iets „Om eenē esel te doen scite". Over deze slinksche insinuatie ben ik zeer gebelgd geweest en vond ze erg onbehoorlijk en „not gentlemanlike", doch — ik kan nu eenmaal niet lang kwaad zijn — spoedig was ik weer in mijn sas, want ik dook voor U nog twee belangrijke afdeelingen op, n.l. eene: „Om eēn goede gedachtenisse of memorie te hebbene", zeer dienstig b.v. bij het opmaken van onkostenrekening of nagaan van "te innen posten" en 'n andere ook belangrijk in onze tijden van weergaloozen belastingdruk, dalende inkomsten en stijgende uitgaven, n.l. „Wat slaep toebrent”.

Doch nu over mond en tanden. Geen beschrijving van chirurgische handgrepen moet Gij in dit boek zoeken; 'het geeft slechts middelen aan, die geneeskracht bezitten en zonder twijfel zult Gij vele oude bekenden ontmoeten.

Wij beginnen met:

WAT DEN MONT GOET IS.

Cap. XVIII. Kockorsloock (Alleluve). Dit cruyt is goet genomen tot den bladeren in dē mont genoemt Accale, die de jonge kinderen crighen eñ die oude luden, in den mont geknout oft dat sap indē mont gehouden.

Item dit sap heilt fistelen indē monde met aluyn water gemēgt. Dit cruyt met wijn ghesoden eñ met myrren ghemgēt daer mede die mont ghewasschē verdrijft dat quaet vleesch daer in". Het werd door Plinius reeds aangeraden en is goed voor die van „heeter complexien" zijn en niet goed voor hen „van couder naturen".

Cap. LXXXIIIJ. Camille bloemen (Camomilla), met water ghesiden ende de mont daer mede ghewasschen, heilt die sweringhen daer inne.

Cap. XCIX. Honstonghen (Lingua canis). Ende men besighet tot die sweringhē in den mont". Mocht Gij 's nachts last hebben van blaffende honden, volg dan den raad van Albertus Magnus in dit hoofdstuk gegeven: „Als mē dit cruyt leynt onder den groten theen, so swijghen die honde vā bassen eñ anders niet".

Cap. CCV. Naghelcruit of benedicten wortele of hasen voet. (Cariofilata). Dit cruit gestotē heilt die fistelē als dat sap hier of daer in gelatē wordt. Eñ dit sap diēt oec seer wel tot ald' hāde gebrekē des monts.

Cap. CCC. LXXXIX. Spargen of speraghen. (Sparagus).

Dit sap of bru daer spargent in gesodē zij benetē alle pinē d'tāden als dē mont hier mede gewasscē wordt.

Cap. CCCXIJ. Ijsercruit oft ijserhart (Verbana). Een dragma van dese bladeren in wijn ghedaē eñ viere daghē ghestaen eñ desen wijn in den mont gehouden heilt die sweringhen in den mont.

Nu krijgen wij:

VOER DIE VUILHEIT EÑ STINKINGHE DES MONTS.

Cap. X. Hoelwortele (Aristologia). Itē hoelwortele gepolveriseert eñ met honich imengt is goet tegen die v̄uuylinge eñ stinkinge des monts ende des tantvleeschs.

Cap. XLV. Aluin (Alumen). Item aluyn is goet dē geschwren in die kele. Ende sonderlinghe voer dat blad in die kele uvula ghenāēt sal men met eenen houten stecxken of lepelken dat polvere van aluyn met ghēgeber eñ met piretrum vermengt daer aen laten oft doen. Ende den hughe sal vergaē sonder twifele. Item aluyn in azijn geresolveert is goet tegē die vuylheit eñ stanckinghe des monts als den mont daer mede gewasschen wordt.

Cap. LXXIJ. Brunella. Water vā dese crude ghedistilleert beneemt alle ghebreken ende pijnen in den mont; als daer mede in den hals oft in der kele gegorghelt wordt ende wtghespoghē wordet. Ofte als den mont daer mede gewasschen wordt.

Cap. CCCVI. Vijfvingher cruit oft vijfblatt. (Quintz folium). Dees cruytsbladeren gepolveriseert eñ mz honich vermengt benemē eñ reinigē de vuilhz des mōts eñ der tongē, als se daer mede bestreken worden. Eñ daer na solmē dē mont wasschē met watere daer honich van rosen inne vermengt is.

Cap. CCCVIII. Weechbrede of wegeric. (Plantago Quinqz nervia). Dit sap langhe in den mont gehouden heilt die vuilheyte ende die corruptie des monts. Eñ oeck die wondē opter tōghe. Item dit sap heylt oeck die fistelē daer in ghelaten.

Cap. CCCXXXVIII. Mirradick (Radix). Mirradick gestotē eñ gesodē met honich v̄mēgt zijnde heilt die bladerē eñ die stinckinge des monts als dē mōt hier mede gewassē wort.

Cap. CCCLIJ. Mostaert saet (Sinapis). Mostaert saet, pītrum ende gingheber elcks even vele met honich van rosen vermengt suyvert die hersene van eē quade vuchticheit als den mont hiermede gewasschen wordt. Ende dit is oeck goet tegen die drupinghe van den blade in der kele dat den hughe oft casus uvule ghenāet is. Ende teghen die sweringhe in der kele die Squinancia ghenōemt is.

Dan volgt de afdeeling:

VOER DIE WITTE BLADEREN IN DEN MONT DIE
ACCOLE CHENOEMT ZIJN.

Cap. XLVIJ. Alcania eene boom also ghenōemt. Serapia (Arabisch arts ongeveer 1100 n. Chr.) spreekt dat dit polvere goet is dēgenē die Alculā hebbē, dz zijn witte bladerē in dē mont. Dit is oec sond'linge goet accole, dz zij swerigē in dē mōt. Eñ dese wasschē in de mōnde vā iōge kinderē.

Cap. CV. Ghele lelien oft ghele violetten. Dat saet van desen cruyde met honich vermengt is goet teghen dye bladeren aen dē mōt dye accole ghenāemt worden.

Verder:

ALS YEMANT EEN HOGE LIPPE HEEFT GHELIJCK OF
DAERAE WRATTEN WAREN.

Cap. CL. Dragontum. Item die eē grote v̄hevē oft gheswollē lippe heeft, alsoe datter vleesch aē wascht gelijk wrattē.

Dye neme dragatū eñ resolveere dat in rooswatere eñ mēge daer ond'ameldōc of stijfsele. Eñ legge dit daer op ghelijck eñ plaestere het sol helpen.

Nu volgt eene geheele reeks middelen voor:

WAT DE TĀDĒ GOET IS.

Cap. IV. Looc (Aluin). Looc gesodē of gebradē met mastix eñ bertrā gepoedert is goet tegē den tātsweer dē mōt daarmede gewasscen. Maar looc is voor nog andere dingen goed, b.v. Platearius (arts uit Salerno ± 1100 n. Chr.) zegt: dat wye met vrouwen vele te doene wille hebben die sol hem wachten van loock, want het verdroghet sperma dat is die natuere eñ dat manlijk saet. Ende wye dat te veel doen wille over ziju nature die come aen grote siecheden." Men ziju dus gewaar-schuwde.

Cap. XX. Houtwortele oft hondert hoofden (Affodillus). Dat sap vā wilde swartele ende dat sap van onderhave oft edera terrestris te samē ghemēget ende warm in die ooren ghelaten is goet teghen dat flederziju in die tanden.

Cap. XXVIIJ. Muisoere (Auricula muris). Dat sap van muisoeren in den mōt ghehouden beneemet den tantsweer. Iten muisoere ende onderhave oft edera terrestris samen ghestoten verdrijft die pine der tanden als dit sap in dye ooren ghelaten wordt.

Cap. XLI. Duivelsdreck (Asa fetida). Item neemt asam fetidam ende behout die in den mont dat verdrijft den tantsweer. Vervalschingen van geneesmiddelen werden vroeger ook reeds gepleegd. Hier leest men: Dyascorides (beroemd plantkundige ten tijde van Nero), seet dat asa fetida dicwijlen ghevalst wordt, want sommige nemen serapinum een gomme ende boonenmeel ende maken dese onder malkanderē. Eñ dit ghelijckt asa fetida aen den roeck aen den smaek ende

aent fatsoen. Ende 'dit vercoopen si voor Asa fetida. Maer het en heeft gheen cracht in hem ghelijck Asa fetida. Ende hier mede worden dye luden bedroghen." Vroeger was men dus al geen haar beter dan nu.

Cap. LXXIIJ. Granaet bloemen (Balqustia). Avicenna (Arabisch arts $\pm$ 1000 n. Chr.) sect dat dese bloemen in den mont geknout goet sijn totten tanden. Eñ dat se dat bloeden des tantvlees benemē. Dese bloemen maken goede starcke tanden. Eñ starcken dye onvaste eñ wagghelende tanden in den mont ghehouden. Hoe zou het zijn, Collega, als wij het eens voor „pyorrhoe" gingen gebruiken?

Cap. LXXX. Jodenleem (Bitumen iudaycum). Wien dye tanden wee doe dye neme bitumen iudaycum ende houde dat in sinen mont soe geneest hij sonder twifele. Ook dit werd vervalsch en wel met hars.

Cap. XCJ. Louworde cruut (Cucurbita). Teghen den tantsweer dye van hitte comt is goet den mōt met desen sape gewasschen.

Cap. CLXXXIX. Floramor. Platerarius spreekt dat dees cruytswortel in den mont gehoudē die pine d'tanden of den tantsweer v̄drijft.

Cap. CCIJ. Galbanum, een gomme. Platerarius zegt: Galbanum op kolen gheleyt eñ den rooc hier af doer eenen trechtere aen dye tandē ghelaten, beneemt die pijnen der tandē eñ den tantsweer.

Cap. CCXVIJ. Bilsruit of bilsaet (Usquiamus). Dese wortele met azijn ghesoden eñ in den mont ghehouden, beneemt die pine der tanden.

Cap. CCXXXIX. Laudanum eē gomme. Die den tantsweer

of pine in die tanden heeft, die sol laudanum in sinen mont houden. Dit beneemt die pine der tanden eñ helt dz quaet tantvleesch.

Cap. CCIJ. Munte (Menta). Wijn gedroncken daer menta inne ghesoden is beneemt den stinkenden mont oft den qualicrukende adem. Eñ als men hier andere mengt azijn. Eñ den mont daermede wascht / dat maekt goede tanden. Die des morghens nuchteren zijn tanden wascht met munte dien vergaet die pine der tanden.

Cap. CCIIIJ. Garwe of dusent bladē (Millefolium) met botere gheroost eñ van buiten op die wanghen geleit beneemt den groten tantsweer die vā hitte comt.

Cap. CCLIX. Moerbesienboom (Mora celsi). Plinius. Dese bladeren in reghen watere ghesoden en in den montd ghehouden benemē die groote pine der tanden.

Cap. CCLXXVIJ. Nigella oft ratten. Nigella mx azijn gesodē eñ in den mont gehoudē beneēt die pine der tänden.

Cap. CCC. Bolei. (Polegium) Boleie gepolvert v̄drijft die pijnē d'tandē, alsse daer mede ghewrevenē wordē.

Cap. CCCI. Porceleine of burgel (Portulaca). Die grote pinen aē sine tanden heeft sal dz sap oft brodie nemen daer portulaca inne ghesodē is, dit in dē mont gehoudē v̄saert die pine d'tanden.

Cap. CCCIIIJ. Porreie oft loock (Porrum) gepolveriseert eñ daer andere gemēgt olie van rosen eñ azijn ende dat in dye oren ghelaten beneemt dye smerte dair wte. Eñ dit is oec goet voer dē tātsweer.

Cap. CCCVIIJ. Weechbrede of wegerie. (Plantago Quinqz

nervia). Dit sap beneemt die pine eñ die swellinghe der tanden also hier mede gewasschen worden.

Cap. CCCXXX. Bertram. (Piretrum). De wortel beneemt de pine der tanden alsse in den mont ghehouden wort.

Cap. CCCXXXVIIJ. Roosen (Rosa). Sap van roosen beneemt oeck die pine des tantvleeschs als daer mede gewasscē wordt. Platerarius segt, dat saet vā rosen gepolveriseert beneemt die pine der tanden als die tādē eñ dat tandvleesch dairmede gewreven worden.

Cap. CCCLIJ. Mostaert saet (Sinapis) is seere goet voer dye pine der tanden alst mz honich eñ azijn in den mont ghehouden wordt.

Cap. CCCLIX. Juiscruit of bismunte (Slofisagria) Item stafisagrie met asine ghesoden eñ den mont daermede gewasschen verdrijft den tantsweer of die pine der tanden. Eñ beneemt die slimicheit des monts die van der hersenen lopende is.

Cap. CCCXXXLIHJ. Satureie oft sukereie (Satureya) Eñ sommigte meesteren seggen dat satureya goet aē den hals ghehanghen of gedraghen is tegeñ die pinen der tandē.

Cap. CCCLXCV. Sprinckwortele oft schuytcruit (Titimalus). Galienus scrijft ons in dē achsten boec simplicium farmaciarnz dat die wortele titimalli goet is den tanden, als se in azijn ghesoden is, en als desen azijn in den mont ghehouden wordt. Dit heylt oec die bladeren in den mont. Dat sap oft dat melk hier af is seere starc, eñ het heylt die gaten der tanden. (Dat zou voor ons 'n uitkomst zijn). Eñ het eet dat vuyl wtē mondē.

Cap. CCCVIJ. Thamariscus. Wijn waarin scorssen van

thamariscus beneemt oec dye pinen der tandē eñ des tandvleesch als den mont hiermede gewasschen wordt.

Cap. CCCXIII. Violetten-cruit (Viola). Dat watere gedronckē daer violettē inne ghesoden zijn beneēt dat schwerēde tantvleesch.

Met hoe vele moeiten (met en zonder verdooving) moet de moderne tandarts soms niet elementen van het gebit verwijderen. Dat ging vroeger gemakkelijker, luister maar:

WILT MEN DIE QUADE TĀDĒ WT DOĒ VALLĒ
SOND'PINE.

Cap. XLIII. Armoniacu eē gomme. Die begheert dat hē die quade tādē wtvallē die dye niet eñ wille late trecken die neme armoniacum met bilsensap dats van iusquiniamus. Eñ bestrikē die quade tanden daermede soe vallē die quade tanden wte sonder scade.

Wij komen nu aan de afdeeling:

VOER DAT VUIL TĀTVLEESCH.

Cap. X. Hoelwortele (Aristologia) Itē hoelwortele gepolviriseert eñ met honich imengt is goed tegen die v̄vuylinge eñ stinckinge des monts ende des tantvleeschs.

Cap. XII. Altea (Eriscus) Item die wortele van altea ghesoden met azijn ende den mont daermede dicwils ghewasschen maect goede tanden. Ende het beneemt die pinen ende smerten des tantvleeschs.

Cap. XXXV. Amandelboom (Amigdala) Itē amādelen ghetē oft indē mont ghehoudē benemen dat smert eñ die pinē des tandvleesch.

Cap. CCLXVIII. Mastix een gomme. Die quaet tantvleesch heeft die sal polveriseren mastix eñ menghē daer onder witten

wierooc. Eñ dit sal hi legghen op die kinnebackē oft wāgē daer dat tantvleesch wee doet, dit helpt en heilt tehand. Mastix geknout maket witte tanden.

Cap. CCCLXXIIJ. Squillen oft eerdt aiuinen (*Squilla*) Eñ den azijn van squillen in den montgehoudē heylyt dz quaet vleesch daer inne.

Cap. CCCXXVIJ. Ysope (*Sopus*) in watere gesodē genees te hāt dat swerende tantvleesch alst hier mede gewasscē.

Dan krijgen wij nog een bekend middel van Plinius in de afdeeling:

WAT DEN JONGĒ KINDEREN LICHTELIJCK DIE TĀDĒ DOET WASSCHEN.

Cap. CCXLVIIJ. Eenen hasen (*Iepus*) Die hersenen der hasen aen die wanghen en aen dat tantvleesch van jonge kinderen ghesmeert doet haer lichtelijc eñ sonder pine die tanden wasschen.

Wie meent dat onze voorouders den mond niet verzorgden, heeft het mis, hier volgt

OM DE TĀDĒ WIT TE MAKĒ IN DĒ MONT.

Cap. XXIIJ. Rosemarijn (*Anthos*) Kolen van rosemarine hout gebrāt of van de stelen ende ghepolverizeert make dye tänden suyver ende wit eñ doden die wormen daer inne als dit polver in eenen siden doeck gebondē wort ende als die tanden daer mede ghewreven wordē.

(De tandborstel was dus nog niet bekend.)

Cap. CCXCVI. Een been dat die goutsmeden besighen (ossepie). Die gheene witte tādē hadde, die neme dat polvere

van desen beenen in een doecxken eñ wrive zijn tanden daer mede.

En hier onder vindt men de middelen

OM EENĒ WELRUYKĒDEN MONT TE MAKENE.

Cap. IIJ. Alsene (Absinthum) Item alsene gemēgt met azijn maect welrukēde dē mont alsse daer mede gewasscen.

Cap. VI. Eppe oft ioncfrou marke (Apium). Eppe saet ghenomen maect eenen welrukende mondt. Daerom die met grooten hertoghen eñ heeren te spreken heeft mach wel eppe eñ haer saet ētē i sijn spise. — (Nu willen sommigen ons wijs maken, dat de menschen vroeger boersch waren.)

Cap. XXXVIJ. Aloes. Avicenna spreect z lignū aloes i de mōt geknout dē mont stāc des mōts v̄drijft eñ maect eenē welriekēde mont.

Cap. XXXVIIJ. Gout (Aurum) Gout in den mont gedragē maect eenē goeden adem. — (Helaas heden met onhygiënisch gouden brugwerk niet meer het geval.)

Cap. CIJ. Aiuin of swevel (cepa) Aiuynen gheten benemen dye stinkenghe des monts.

Cap. CIIJ. Coriander (Coriandrū). gedroeght ende met suykere overtoghen oft in suykere ghebacken sterckt die maghe. Ende maect den mont welrukende.

Cap. CXIJ. Wilden galighaen (Tiperus) Dese wortele be-neemt den quaden roec van eenen stinkenden monde.

Cap. CXVI. Citrum eenen boom. Serapio spreeckt, dat die schellen met water ghesoden eenen welrukenden mont makē als den mont daermede ghewasschen wordt.

Cap. CLXXVIJ. Fenegrice of seven ghetiden cruit (Fenugrecum) met olie van rosen ghesoden beneemt den stanc des monts.

Cap. CXCVIJ. Galigaen (Galanga). Dye eenen qualicrukendē mont heeft, sol galigāē siedē eñ drincken diē wijn. Dit maect dē mōt welrukende. Serapia spreekct dz galigae dē mēschē eenē welruykēde adē maectt.

Cap. CCLI. Munte (Menta) Wijn gedroncken daer menta inne gesoden is beneemt den stinckenden mont oft den qualicrukenden adem. Eñ als men hier andere men azijn. Eñ den mont daer mede wascht, dat maectt goede tanden.

Cap. CCLXXIJ. Morghenbaet oft bisum (Muscus) Die eenē qualicruyckēdē mont heeft, die sol muscus in sinen mont knouwen, alsoe vele als een ghertsen koren weecht, so sal dē stanck vergaen.

Cap. CCLXXIIJ. Mirabolavē eē vrucht. (Mirabolani) Eñ dat si eenē welruckendē mōt brēnghē.

Cap. CCCXXXIIJ. Zeduwaer (Zeduaria) Ende die eenen stinckendē adem heeft sal dicwils zeduar eten.

Zeer zeker is zoo'n kruidboek het doorlezen wel waard. Wij vinden de bijtende werking van operemēt oft regal, d.i. arsenik aangegeven, het werd gebruik om haren af te branden of de nagel van een vinger af te stooten.

Olifantsbeenderen, o.m. „goet tegen den bloetganc van onderen” werden vervalscht met hondebeenderen of marmer en uit *Cap. CXXXIJ.* blijkt, dat de slechte inwerking van loodwit op de mondholte niet aan de opmerkzaamheid ontsnapt was, want: Maer die lootwit nutten oft innemen, die ghecrigē gheerne dē tātsweer. Eñ eene seerē stinckēden mont.”

Ik wil eindigen, maar daat schiet me nog wat te binnen.

Bij feestelijke gelegenheden is het niet steeds amusant; men wil maar niet uit de plooi komen. Wat te doen? Een zeer eenvoudig middel geeft ons dit boek aan: n.l. het gebruik van „ijzerkruit”, want: Dit cruit in water ghesoden, maeckt de gasten vrolic en wel ghemoet alse in een grote en costelike maeltijt daarmede begoten worden.”

„Laudetur Cristus qui est in secula benedictus”: daarmede besluit de schrijver zijn register en ik mijn artikeltje.

Maart 1922, Den Haag.

G. H. BISSELING.